

Tíz emelet boldogság. Író: Gimesi Dóra, R. Kovács Petra Eszter, T. Grosschmid Erik, Játssza: Hannus Zoltán.
Budapest Bábszínház – Mesebolt Bábszínház

Nánay István

NÉGY A NEGYEDSZÁZBÓL

KIEMELKEDŐ ELŐADÁSOK A KECSKEMÉTI BÁBTALÁLKOZÓN

Ha egy fesztiválon két emlékezetes előadás látható, már nem volt hiábavaló a többnapos ottlét. A Magyarországi Bábszínházak 12. Találkozájáról nem kettő, de négy nagyszerű produkció élményét vittem haza. Három – *Tíz emelet boldogság, Dobronka cirkusz, világszám*, valamint *Baltasar Espinosa utolsó üdülése és üdvözülése* – a szombathelyi Mesebolt Bábszínházhoz köthető, a negyedik a kecskeméti és Vidovszky György találkozásából született *Hamupipőke*. Mindegyiket másért tartom kiemelkedőnek, az évad fontos eseményének.

Több mint figyelemreméltó, hogy van színház, amely bő egy évad alatt három kiemelkedő előadást képes produkálni. Kovács Géza évek óta tartó következetes munkájának eredménye nemcsak az összeforrott és egyre magasabb művészi teljesítményekre kész együttes kialakításában érhető tetten, hanem egy korszerű, több lábon álló működési modell kidolgozásában is. Ugyanis mindhárom munka koprodukcióban született. Ez a forma egyfelől bizonyos mértékű anyagi többletforrást jelent, másfelől kitágítja és új impulzusokkal gazdagítja egy alkotóműhely művészi útkeresését, s növeli ismertségét és elismertségét.

A *Tíz emelet boldogság* a Budapest Bábszínházzal közös egyszemélyes színészbravúr, amely a 2014-es kritikus díj egyik jelöltje is volt. Gimesi Dóra meséjéből Veres András készítette és Kovács Petra Eszter rendezte a színpadi adaptációt. Az óriások késői ivadéka, a Jankó és Etelka névre hallgató fővárosi, sokemeletes panelház, valamint a szerelmüket megoldani igyekvő csillagász a szereplői e mesének, no meg mindazok, akik e házakban laknak. A cselekménynek tehát minimum három szála van, a Duna két oldalán lévő szerelmes, földbegyökerezett lábú, lépcsőházzá vált gerincű, ablakszemű és villámhárító ujjú „óriások” egymás felé szálló epedése, a házakban folyó élet és a csillagász problémamegoldó ténykedése. A házak emeletein lévő

lakások kihúzható fiókok, amelyekben többnyire egy-egy magányos ember vagy csonkacsalád él, akik mindennapjait nemcsak az egymás közötti hol vidám, hol bosszantó kapcsolataik, perlekedéseik, hanem a házak bánatából fakadó csőtörések, áramkimaradások és egyéb zavarok teszik mozgalmassá. A darab, akárcsak az előadás, hibátlanul egyensúlyoz a kedves és szívhez szóló, valamint a humoros hangvétel között. A produkció kivételes értéke a képzőművészeti megformálás és Hannus Zoltán színészi játéka.

Grosschmid Erik (díszlet) és Bartal Kiss Rita (bábok) varázsos világot teremt. Nehezen lehet szétválasztani, hogy az egyes epizódok megjelenítésében mekkora szerepe van a díszletnek és mekkora a báboknak. A rendező és a tervező jól él a méretbeli különbségek kontrasztjával. A kockákból felépült házak akkorák, mint a színész, sőt, tisztos óriásokhoz illően annyival nagyobbak is, hogy amikor neki a legfelső emeleten történetet kell meg elevenítenie, vagy pipiskedni kényszerül, vagy egy kis magasítóra kell állni. Ezekhez képest miniatűr játékoknak hatnak a szobákat benépesítő nyeles bábos figurácskák. Minden néző kiválaszthatja magának kedvenc figuráját: ki a saját magával sakkozó férfit, ki az ihletet kereső költőt, a kötögető öregaszszonyt vagy a házmestert, a kertté változtatott lakást locsoló, és az alatta lakókat eláztató nőt vagy a gyerekeket és azok történetét érzi közelebb magához. A két házban párhuzamosan zajló tíz-tizenkét egyéni történetet, plusz természetesen a házakét Hannus fölüeny mestersegbeli tudással, bravúrosan bonyolítja. Ahány személy, annyi karakter hangban és mozgásban. A keretjátékban, amikor mint csillagász jelenik meg, inkább szerepet játszik, aztán érdektelenné válik, hogy mi volt az eredeti szándéka, amiért műszereivel egyetemben a Dunapartra telepedett, és egyre inkább olyan lesz, mint egy gyerek, aki életre kelti a kis bábokat. De

nemcsak játszik, hanem teremt is, hiszen képes a csodára: megállítja a folyót, hogy összehozza a szerelmeseket, s ezáltal a házakban külön-külön magányosan élők is közösségekké egyesülhetnek. Az előadás alaptónusa a groteszk. Ezt erősítik a bábok, Hannus játéktípusa, de Teszárék Csaba hangulatfestő és dramaturgiai szerepet egyként betöltő zenéje is. A produkciót 5 évesnél idősebbeknek ajánlják, jogosan. Kortól függetlenül mindenkit képes megszólítani.

Akárcsak a *Dobronka cirkusz, világszám!* Ennél a Mesebolt Bábszínház partnere a Magamura Alkotóműhely, ami tulajdonképpen Boráros Szilárd és Boráros Milada családi vállalkozása. Az alkotók nem ígérenk többet és mást, mint amit a cím sugall: cirkuszt. De milyet!

Annyi fantáziátlan és silány nyeles báb után végre marionettek népesítik be a parányi színpadot. Boráros Szilárd saját kezűleg készített bábjainak mindegyike mestermű. Az egyikereken bicikliző férfi, a tojást tojni nem akaró tyúk, a bohóc, a kötéláncosok, az állatidomár a sárga gebéjével, a fakír, az öreg oroszlán, a légtornászok – hogy csak néhányat emeljek ki a fellépők közül – mind karakteres és változatos figurák, ugyanakkor technikailag mozgathatóságuk foka szerint is sokfélék. Az egyszerűbb, néhány zsinóros báboktól az egészen bonyolult szerkezetekig, a széteső és összerántható csontokból álló rémalakig, a szoknyás asszonyságból léghajóvá alakuló átváltozó báb a marionett számos formája és típusa megjelenik.

Mindössze ketten játsszák az előadást, Lehőcz Zsuzsa és Takács Dániel, aki a zenét is szerezte, sőt a produkcióban, amikor épp nem bábozik, különböző hangszereken maga is muzsikál. A színpad olyan, mintha egy lakásban lennének, a játsszók hosszan előkészülnek az attrakcióra, kifestik egymást, rendezkednek, miközben kezdődik a mese. Akár egy Hrabal novella elevenedne meg, miközben a mesélő elkalauzol bennünket a Dobronka nevű kisvárosba, ahova egyszer egy világhírű cirkusz érkezett, s ez a cirkusz felforgatta az álmos település életét. Emlék és valóság keveredik a produkcióban, két fiatal próbálkozik azzal, hogy visszahozza a hajdani élményt, s újratertse a cirkuszt.

Kicsit ügyetlenül, kicsit improvizálva, kicsit nagyozva, de határtalan lelkesedéssel, hittel és akarással. Magunk sem tudjuk, hogy valamikor régen a dobronkai főtéren ülünk-e egy igazi cirkusz sátrában, vagy egy konyhába lesünk be, ahol két fiatal kápráztat el azzal, mi mindent tanultak meg egy nehéz mesterség fogásaiból.

Nem cirkuszi, hanem vásári hangulat fogad a Mesebolt Bábszínház felnőtteknek szánt produkciójánál, ami egy lazán szerkesztett szakrális trilógia harmadik darabja. Misztériumjátékot és moralitást követően passiójáték. A *Világnak világa* (2010) és az *Akárki* (2012) után 2013-ban mutatták be a *Baltasar Espinosa utolsó üdülése és üdvözülését*. A Kőszegi Várszínházzal közös produkció tervezője Boráros Szilárd, zeneszerzője, Andrej Kalinka, valamint írója és rendezője, Ondrej Spišák szlovák alkotó. A darab – amelynek alapjául Jorge Luis Borges *Márk evangéliuma* című rövid novellája szolgált – tulajdonképpen példázat.

A címszereplő fiatalember a városból egy világvégi tanyára kerül, ahol az eleredő özvívzszerű esőzésben magához hívja a szomszédos, emberektől és Istentől egyaránt elvadult földműves családot, ezzel megmenti életüket. A kényszerű összezártságban mesélni kezd egy ősrégi s a család történetének feljegyzéseit is tartalmazó bibliából. Baltasar a hitehagyottak szemében Megváltóvá változik, hatására hívőkké lesznek, s végül a fiatalembert keresztre feszítik. A parabolisztikus passióval párhuzamosan zajlik egy másik bibliai történet is: kesztyűs bábokkal groteszk, vásári hangulatú jelenetek elevenednek meg Jézus életéből. E kettős profán passiót vad, kicsapongó karneváli forgatag fogja egységbe.

Hamisítatlan szabadtéri vásári játék született (bár én kétszer is zárt helyen láttam), amelyben a színjátszás és a hatáskeltés minden formája megjelenik. Három kocsiszínpad jelöli ki a helyszíneket: az egyik Baltasar, a másik a család lakhelye, a harmadik a bibliai bábjelenetek paravánjával szolgál. Kikiáltójátékimester (Takács Dániel) gondoskodik arról, hogy a különböző történetszaklatokat megjelenítő epizódok jól peregjenek és szóljon a zene – minden színész játszik valamilyen hangszeren, ő maga váltogatja

Dobronka cirkusz, világszám! R: Boráros Milada, T: Boráros Szilárd, Zene: Takács Dániel, Játsszák: Lehőcz Zsuzsa és Takács Dániel. Mesebólt Bászínház – Magamura Alkotóműhely, Szombathely. Fotók: Trifusz Adám.

*Baltasar Espinosa utolsó üdülése és üdvözülése. R: Ondrej Spišák, T: Boráros Szilárd
Mesebolt Bábszínház, Szombathely – Kőszegi Várszínház. Fotók: Tiifusz Ádám. (Az előadás fotója a szombathelyi Fő téren készült.)*

a tangóharmonikát, a gitárt, a különböző fúvós és ütős instrumentumokat! –, hol narrálja, hol kommentálja a történeteket, s időnként be is áll egy-egy jelenetbe. Kesztyűs és óriásbáb, tárgy- és maszkos játék, színészi jelenet és együttzenélés gyors egymásutánban váltogatja egymást, s a játékos az egyik pillanatban harsány kacagást keltenek, a másikban szívszorító és megható mozzanatokkal hatnak. Harsányságában is felemelő, modern szer-tartás e színházi produkció.

A történetmesélés egészen más határait feszegeti a kecskeméti *Hamupipőke*. Gimesi Dóra darabját először 2011-ben a debreceni Vojtina Bábszínház mutatta be Kuthy Ágnes rendezésében. Gimesi modernizálta a jól ismert Grimm-mesét: az eredeti történet cselekményét megtartotta, de a történet idejét és helyét konkretizálta (XIX. századi Anglia), valamint a fordulatokat teatralizálta. Felerősítette az apa és lánya közötti kapcsolatot (ezzel megteremtette a dráma motivált kiinduló pontját), összetettebb és mai karakterűvé tette Hamupipőkét, szemben a mostoha és lányai egysíkúbb figurájával

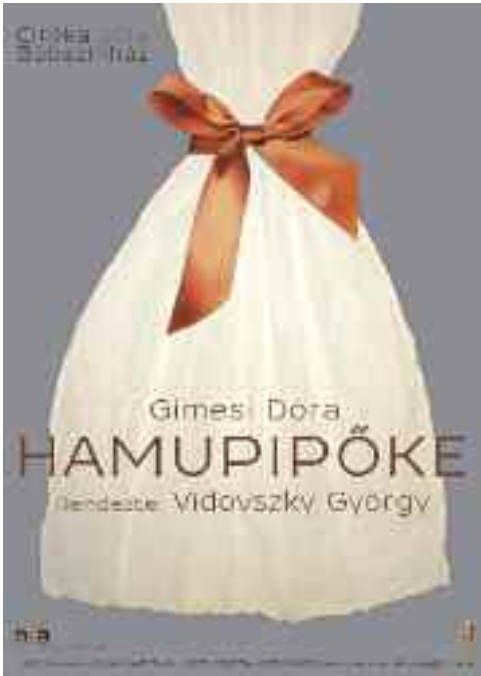
(ettől valós drámai összeütközések esélye jött létre), valamint jól játszható, számos félreértésre lehetőséget adó szituációkat teremtett a királyfi és udvarmestere, illetve a nők között.

Kuthy rendezése már-már bohózzattá fokozta a félreértések, üldözések kavalkádját. Központi szerepet kapott egy színes kerékpár, amelyen karikázva jelent meg apjával Hamupipőke, később biciklizés közben akaszkodott össze a lány és a királyfi, és Hamupipőke tanította meg biciklizni a fiút. Kezdetben mind a négy nő fehér ruhát viselt, a palotába tett látogatáskor a Mostoha és lányai ríktó színű ruhákat hordtak, míg Hamupipőke fehérben maradt. Mátravölgyi Ákos félkör alakú mellvéddel keretezett, sokrekeszes fehér játéktára a zöldgömb-bokrokkal számos meglepetéssel szolgált és minden szituációhoz alkalmas volt. Vidám és felszabadult komédiázás adta meg ennek a produkciónak az alaphangját.

Vidovszky György kecskeméti rendezése sötétebb tónusú lett, és egyértelműen itt és most játszódik. Ezúttal is Mátravölgyi Ákos a díszlettervező, de ezúttal kvázi üres térben zajlik a játék. Baloldalt különböző

A Baltasar Espinosa utolsó üdülése és üdvözülése című előadás a kecskeméti Piarista Gimnázium tornatermében. Fotó: Miglinczi Éva

Hamupipőke. Író: Gimesi Dóra, R: Vidovszky György, T: Mátravölgyi Ákos. Ciróka Bábszínház, Kecskemét

átmérőjű és hosszúságú csatornacsövek fekszenek szép sorban, jobb hátul rekeszek, kukák állnak összevissza. Mintha pincében vagy alagsorban lennénk. Az előadás kezdetén tompa puffanások hallatszanak, amelyek zenévé olvadnak össze. A játékosok a különböző hangmagasságra beállított csöveket ütve hozzák létre a lüktető ritmusú, minimál muzsikát. (Zeneszerző: Monori András) Később előkerülnek gitárok s egyéb hangszerek is a háttérben, de kukák is, amelyek tetejének csapkodásával szintén igen erős hatású zeneszám születik. A szülők és nagyszülők asszociálhatnak az Amadinda Ütőegyüttes és a hozzá hasonló zenekarok hangversenyeire éppen úgy, mint külföldi szórakoztató csapatok akrobatikával vegyített ütős show-ira. Az előadást nem lehet tiszta műfaji kategóriákba sorolni. Alapvetően tárgyjáték, de hangsúlyos a színészi jelenlét is. A rendező megtartja az alapanyag könnyedebb, helyenként vígjátéki hangvételét, de ezt át meg átszövi egyfelől a líra, másfelől a kegyetlenség. Hat-hét nagyobb egységre osztható a darab, illetve a produkció. Az elsőben ismerjük

meg az apát (Fülöp József) és lányát (Nyírkó Krisztina), ekkor tisztázódik az előadás jelhasználata. Egy magányosan álló kukából kivesznek egy rózsaszín szalaggal átkötött, fehér selyempapírba csomagolt kartondobozt. A dobozból és a papírból hajó születik, amivel játszani kezdenek, elképzelt közös utazásokat élnek át. A bensőséges idillt az törri szét, hogy a férfi kénytelen-kelletlen elmondja: ismét hajóra kell szállnia, hogy elutazzon Pápua Új-Guineába. Hamupipőke persze vele szeretne menni, de apja búcsúzóul összeismerteti lányát a ház új asszonyával és annak lányával. A Mostoha mézes-mázos, de már ekkor kemény és katonás. Hamupipőke derekára köti a szalagot, és megtartja a selyempapírt, ami apjára emlékezteti. Az előadás második etapja a nők együttélésének bemutatása. A Mostoha (Makra Viktória) kíméletlenül, mint egy rossz tánctanárr gyakoroltatja lányával a helyes és illő viselkedés szabályait, a kecses táncmozdulatokat. A két mostohalányt, Amáliát és Emliát egy színésznő (Szörényi Júlia) mindkét karjára húzott, kanyar-darabban toldott kályhacső

Hamupipőke

jelképezi. Ugyanilyen, de jóval nagyobb kályhacső a Mostoha attribútuma is. Míg a kályhacsövekkel lehet táncolni, Hamupipőkének csak a selyempapíra van, amit hiába tekerselel fel, az állandóan összezecsuklik, ezért kell kiállnia a többiek gúnyolódását és piszkálását. Hiába hívja apját, magánya egyre nyilvánvalóbb, ami akkor lesz végleges, amikor kiderül: Apja hajótörést szenvedett.

A következő részben mutatkozik be a házasságtól irtózó Királyfi (Ivanics Tamás) és a nőülés szükségessége mellett érvelő Leopold, a komornyik (Fülöp József). Ők vitájuk közben fekete szemetes zsákkal, illetve zöld műanyag bevásárló szatyrral bajlódhatnak. Minden szereplőt jellemez tehát egy tárgy, amely megvilágítástól is függő használata szabja meg, hogy valós vagy szimbolikus jelentésű-e az adott jelenetben.

A lányok készülődése a bála, illetve Hamupipőke munkával ellátása, tulajdonképpen a drill-jelenet folytatása. Hamupipőkének egy nagy, vízzel teli üveg edénybe öntött több száz palack-lezáró kupakot kellene szétválogatnia, s az előadás egyik csodája, ahogy lassan a rózsaszínűek lesüllyednek, a többiek pedig a víz felszínén maradnak.

Ettől kezdve felgyorsulnak a színpadi események, hiszen a megérkező nők elől a Királyfi elbújik, maga elé tolja Leopoldot, akit a nők a Királyfinak tartanak, s ez a félreértés beindítja a komédiai szálakat. Mint egy Feydeau-bohózatban, a komornyik menekül, a nők utána iramodnak, s egyre abszurdabb lesz a helyzetkomikumok sorozata. Ezt ellenpontozza a Királyfi és Hamupipőke találkozása, egymásba feledkezése, hosszas beszélgetése, a közös témák megtalálása, egy Pápua Új-Guineába teendő utazásuk tervezgetése. Ezekben az epizódokban a lírai hangvételt gyakran a tárgyakkal való játék hordozza, az egymás közötti évdés pedig a színészi játékban jelenik meg.

Hamupipőke ebben a verzióban nem kap gyönyörű bál ruhát, nincs díszes topánka, amit elveszít, amikor sietve haza kell szaladnia, így a Királyfi sem egy fél pár cipőcskével próbálja megtalálni szerel-

mesét. Az egyetlen ismertetőjel a Királyfinál maradt rózsaszín szalag. Ezen a ponton kicsit megbillen a dráma menete, ugyanis az egyértelmű, hogy egy cipő ráillik-e valakire vagy nem, tehát akire igen, az lesz a keresett lány. A szalaggal azonban ezt a próbát nem lehet elvégezni, ez esetben az egymásra találásnak inkább a lélekből, a szerelemből kellene születnie, de ez a momentum sem íróilag (az eredeti feldolgozásban nem is ez a motívum szerepel), sem rendezőileg nincs hitelesen és elfogadhatóan megoldva.

Természetesen a végén minden turpisság kiderül, a Mostoha és lányai hoppon maradnak, a szerelemesek egymásra találnak. Gondolatilag és érzelmi- leg szép összerímeltetés, hogy az apát és a komornyikot, azaz a lány és a fiú életében a legfontosabb és egyetlen biztos pontot jelentő személyeket ugyanaz a színész alakítja, így abban a cinkos mosolyban, amely megjelenik Leopold arcán, amikor jelképesen összeköti a két fiatal sorát, felvillan a búcsúzkodó Apáé is. S ekkor megtörténik egy újabb csoda: a szereplők a színpad megvilágítatlan tételére mennek és zenélni kezdenek, Hamupipőke és a Királyfi táncol (Koreográfus: Gyevi Bíró Eszter). Kezükben a selyempapír meg a zöld bevásárló szatyor. Mozdulataikban már ekkor keveredik az egymásra találás öröme meg valami furcsa, megmagyarázhatatlan melankólia, szomorúság. De ahogy megy le a fény, egyre inkább csak a selyempapír és a szatyor látható, amelyek hol összetalálkoznak, hol szétválnak, hol súlytalanul lebegnek, hol hirtelen mozdulattal, cikázva irányt változtatnak. Ebben a táncban benne van a múltjuk, a lánynak az apja elvesztése miatti fájdalma, bizakodásuk a közös jövőjükben, de az ettől való félelmük is.

Szívszorító és gondolkodtató, boldogító és nyugtalanító vég. Nincs túlbeszélve, nincs kimondva a tanulság, de mindennél többet közöl a kép szépsége és komponáltsága, meg az alatta szóló zene. Ilyen előadásokért, amilyen ez a négy is, érdemes báb-színházba járni.

Hamupipőke

FOUR OF TWENTY-FIVE

The author relates his impressions of four productions from the 12th Hungarian Puppet Theater Conference. Three of them, *Ten Floors of Happiness*, *Dobronka Circus, a World Sensation* and *Baltasar Espinosa's Last Vacation*, were performed by the Mesebolt Puppet Theater of Szombathely. The fourth was a version of *Cinderella* that developed from György Vidovszky's encounter with the troupe in Kecskemét. The author thinks they are all outstanding for different reasons and considers them important events of the season. *Ten Floors of Happiness* is characterized by its artistic shaping and Zoltán Hannus' acting. *Dobronka Circus* mingles memories and reality as two young people try to bring back the experience of old times and recreate the circus. *Baltasar Espinosa* is, in part, a kind of profane passion-play, and, in part, a wild, riotous carnival, an unadulterated outdoor marketplace play. Even in its uproarious tone, it has the quality of an uplifting modern ritual. *Cinderella* is basically an object play, but the presence of the actor is also emphasized. The director lightens the material with a sometimes comic tone, but one permeated by lyricism and cruelty. For the author, these four productions in particular make exploring puppet theater a very worthwhile venture for a much wider audience.